

Висновки. Таким чином, зростання макроекономічної і політичної стабільності країни та якості державного регулювання дає певний односторонньо позитивний економічний ефект для розвитку ДПП. У межах сформульованих гіпотез були виявлені 9 факторів, що впливають на кількість

успішно реалізованих проектів ДПП. Ці фактори вимагають особливої уваги та контролю з боку державних органів, оскільки, впливаючи на них, можна суттєво покращити стан державно-приватного партнерства в Україні, а також стан інфраструктури та добробут населення країни.

Список літератури

1. Hammami M. Determinants of public-private partnerships in infrastructure / M. Hammami, J.-F. Ruhashyankiko, E. Yehoue // IMF Working paper. – WP/06/99/. – 2006. – 39 P.
2. Leeper E. Government investment and fiscal stimulus in the short and long runs [Electronic resource] / E. Leeper, T. Walker, S. Yang. – Access mode : <http://www.nber.org/papers/w15153>.
3. Moszoro M. Efficient public-private partnerships [Electronic resource] / M. Moszoro. – Access mode : <http://www.iese.edu/research/pdfs/DI-0884-E.pdf>.
4. World PPI Database [Electronic resource]. – Access mode : <http://ppi.worldbank.org/>.
5. Fuel exports (% of merchandise exports) in Ukraine / Trading economics [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/fuel-exports-percent-of-merchandise-exports-wb-data.html>.
6. Indicators / The World Bank [Electronic resource]. – Access mode : <http://data.worldbank.org/indicator>.
7. International Monetary Fund [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.imf.org/external/country/index.htm>.
8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.

Отримано 23.05.2014

Summary

The article formulates the hypotheses about country's macroeconomic conditions in which projects of public-private partnership (PPP) can be effectively implemented. The factors that influence the number of successful PPP projects in Ukraine are described.

УДК 336.76:336.717.3

*І. В. Діденко, аспірант ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ, ЙОГО РОЛІ ТА МІСЦЯ У СТРУКТУРІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

З метою виведення визначення для депозитного ринку як окремого сегмента фінансового ринку у статті було виділено основні підходи до визначення поняття “депозит” та представлено авторське бачення цієї категорії. Було досліджено такі теоретичні засади функціонування депозитного ринку, як: об’єкт і суб’єкти депозитних відносин, інституціональна структура ринку та інструменти, які обертаються на ньому.

Ключові слова: депозит, фінансовий ринок, депозитний ринок, інструменти депозитного ринку, депозитний договір, депозитний сертифікат, ощадний сертифікат, суб’єкти депозитного ринку.

Постановка проблеми. Процес управління фінансовими потоками, що відбувається на фінансовому ринку, є невід’ємною частиною сучасної ринкової економіки. Від узгодженості дій між фінансовими інститутами, які функціонують на ньому, залежить швидкість і якість даного процесу. Для того, щоб чітко пояснити механізм циркуляції фінансових ресурсів на фінансовому ринку, необхідно звернутись до його структури. Загалом до складу фінансового ринку входять такі основні структурні одиниці: грошовий

ринку і ринок капіталів. Грошовий ринок, у свою чергу, поділяється на валютний, міжбанківський, обліковий та ринок короткострокових кредитно-депозитних операцій. Депозитний ринок до сьогодні не виділявся вченими в окремий сегмент фінансового ринку. Однак, на нашу думку, поняття депозитного ринку обов’язково треба виокремлювати як частину грошового ринку. Підґрунтям для цього є дослідження таких питань: що виступає об’єктом і суб’єктом для цього ринку, основних інструментів, які використовуються на ньому, а також його інституційна структура.

© І. В. Діденко, 2014

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки поняття “депозитний ринок”, а також визначення його місця в структурі фінансового ринку загалом є ще недостатньо дослідженим, це зумовлює те, що вся існуюча інформація стосовно даної проблеми носить виключно оглядовий характер. Така ситуація створює гарну основу для подальшого деталізованого огляду даного сегмента фінансового ринку. Проте окремі аспекти, безпосередньо пов’язані із депозитним ринком, все ж таки представлені в роботах В. С. Стельмаха, О. В. Васюренка, А. М. Мороза, С. В. Мочерного, О. В. Дзюблюка, М. І. Савлука, Т. М. Кісельова, О. М. Петрука, О. М. Островської, П. С. Лапусти, В. І. Міщенко, В. С. Котковського, Є. В. Звереві та ін. Існуючі суперечності в поглядах між зазначеними науковцями стосовно трактування таких понять як “депозит” і “вклад”, “депозитна операція” і “депозитний продукт” тощо потребують систематизації і аналізу. Використовуючи ці ключові категорії та логічні зв’язки між ними, ми зможемо дати повне визначення і характеристику депозитного ринку.

Невирішені раніше частини проблеми.

Не дивлячись на всю актуальність існуючої проблеми щодо визначення поняття “депозитний ринок” та його місця в структурі фінансового ринку, дані питання є недостатньо висвітленими в сучасних наукових дослідженнях. Невирішеною проблемою залишається питання: чи взагалі потрібно виділяти такий ринок і, якщо так, то що є його об’єктом, суб’єктами та яка його інституціональна структура. Крім того, важливо розуміти головне призначення депозитного ринку і роль, яку він відіграє у фінансовій системі країни в цілому.

Мета статті – визначення місця і ролі депозитного ринку в структурі фінансового ринку, що дозволить проаналізувати, що є об’єктом досліджуваного ринку, хто виступає в ролі ключових суб’єктів і які інструменти обертаються на ньому.

Виклад основного матеріалу. Система взаємовідносин між учасниками фінансового ринку з приводу перерозподілу фінансових ресурсів утворює на сьогодні дуже складний механізм. Налагодженість роботи цього механізму залежить, в першу чергу, від узгодженості дій його складових, тобто сегментів фінансового ринку. Зазвичай у розрізі його структури виділяють такі основні сегменти: грошовий ринок, кредитний ринок, валютний ринок, ринок цінних паперів, ринок фінансових послуг. Кожен із цих ринків має своє призначення та створює сприятливе середовище для обслуговування якомога більшої кількості суб’єктів економічної діяльності.

Депозитний ринок можна назвати одним із неофіційних сегментів фінансового ринку. Такий

статус ми вирішили присвоїти йому тому, що багато науковців взагалі не виділяють дане поняття як окремий ринок. Часто можна знайти інформацію про те, що депозитний ринок є або може бути лише частиною грошового або кредитного ринків (кредитно-депозитний ринок). В даній статті ми спробуємо сформулювати визначення депозитного ринку та дослідити його внутрішні особливості і тим самим підтвердити його право на існування.

Перш ніж переходити до формулювання авторського підходу до визначення депозитного ринку та його місця і ролі в структурі фінансового ринку, нам необхідно дослідити одну із ключових категорій цього ринку – “депозити”. Сам термін “депозит” походить від латинського “depositum” і означає “річ, віддану на зберігання” [20]. Сьогодні значення даного поняття дещо змінилося, набуло більш широкого тлумачення. Проаналізувавши роботи вітчизняних і зарубіжних науковців, які стосуються поняття “депозит”, а також нормативної бази деяких країн, ми пропонуємо виділити два основні підходи до його визначення: юридичний і економічний. Крім того, в структурі цих підходів можна виділити кілька сегментів. Оскільки дослідження проводилось на основі вітчизняної і зарубіжної нормативної бази, то юридичний підхід можна поділити відповідно на два сегменти: вітчизняний і зарубіжний (табл. 1). Економічний підхід складається з наступних сегментів:

- ототожнення депозиту виключно із грошовими ресурсами і використанням послуг виключно банківських установ;
- ототожнення депозиту з різними фінансовими ресурсами і використанням послуг різних фінансових установ;
- відсутність ототожнення депозиту із конкретними фінансовими ресурсами та використанням послуг будь-яких фінансових інститутів (табл. 2).

Юридичний підхід до визначення поняття “депозит” як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці має свою специфіку, оскільки залежить від системи організації фінансового ринку і відносин, що складаються між його суб’єктами (в Росії, наприклад, взагалі не виділяється таке поняття, як “депозит” на законодавчому рівні, а замість нього використовується термін “вклад”). Як бачимо, у всіх розглянутих нормативно-правових актах депозити ототожнюються виключно із грошовими засобами, що є значним недоліком, оскільки не повною мірою розкриває сутність даного поняття.

Таблиця 1 – Приклади розуміння сутності категорії “депозит” в рамках юридичного підходу

Назва підходу	Автор, джерело	Зміст
Юридичний підхід		
Вітчизняний	Закон України “Про банки і банківську діяльність” [17]	Кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору
	Закон України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” [18]	Кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти
	Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках [19]	Розміщені або залучені кошти банку
	Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [16]	Це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору
Зарубіжний	Цивільний кодекс Російської Федерації [5]	Сума грошей, що передається особою кредитній установі з метою отримати дохід у вигляді відсотків, які утворюються в ході фінансових операцій із вкладом
	Закон “Про банки і банківську діяльність” в Киргизькій республіці [11]	Це сума грошей, які отримує одна особа від іншої на умовах поверненості (незалежно від того, повне чи часткове повернення або повернення великої суми)
	Закон Республіки Узбекистан “Про банки і банківську діяльність” [12]	Сума грошей, яка передається на умовах її повного повернення з відсотками або надбавками, або без них за першою вимогою в строки, узгоджені між особою, яка здійснює платіж, і особою, яка отримує платіж, або між їхніми законними представниками
	Банківський кодекс Республіки Білорусь [1]	Грошові засоби в білоруських рублях або в іноземній валюті, які розміщуються фізичними і юридичними особами в банку або небанківській кредитно-фінансовій організації з метою зберігання і отримання доходу на термін або на вимогу, або до настання визначених в договорі подій

Таблиця 2 – Приклади розуміння сутності категорії “депозит” в рамках економічного підходу

Назва підходу	Автор, джерело	Зміст
Депозити як грошові ресурси, які використовуються лише в банках	Васюренко О. В. [2], Міщенко В. І. [10], Котковський В. С. [8]	Грошові кошти в готівковій чи безготівковій формі, передані у розпорядження банку на строкових умовах і можуть використовуватись ним відповідно до банківського законодавства
Депозити як фінансові ресурси, які використовуються в різних фінансових установах	Орлюк О. П. [13], Економічний енциклопедичний словник [6], Словник сучасної економіки Макміллана [21], Островська О. М. [14]	Грошові кошти, цінні папери, валютні цінності, які передані на зберігання до банків, ощадних інститутів, будівельних товариств, митних закладів та інших фінансових інститутів, що мають відповідні дозволи, та підлягають поверненню особі, котра їх внесла, на визначених умовах
Відсутність ототожнення депозиту із конкретними фінансовими інструментами та фінансовими інститутами	Петрук О. М. [15], Зверева О. В. [7], Воронова Л. К. [3]	Засоби, які надаються фізичними і юридичними особами в управління резиденту або нерезиденту на визначений термін і відсоток

Вчені, яких ми віднесли до першого сегмента економічного напрямку, не врахували у своїх визначеннях того, що депозити можуть формуватись не лише із грошових коштів, а й інших

фінансових цінностей. Крім того, залучати їх можуть не тільки банки, а й інші фінансові установи, які мають на це відповідний дозвіл.

Науковці другого сегмента економічного підходу, на відміну від їхніх попередників, розкривають більш детально сутність депозиту, враховуючи різноманіття форм його існування та фінансових інститутів, які мають право залучати фінансові цінності. Проте цей напрям, не дивлячись на його інформативність, має свої недоліки, зокрема в ототожненні депозиту з вкладом.

Представники третього сегмента взагалі не конкретизують, що саме розуміється під депозитами і які фінансові інститути можуть бути залучені в процес їхнього формування.

Враховуючи всі сильні і слабкі сторони представлених визначень депозиту, можна запропонувати власне його бачення. На нашу думку, депозит, з точки зору виду економічних відносин між суб'єктами господарювання, є системою відносин з приводу передачі фізичними і юридичними особами, які є резидентами чи нерезидентами країни, тимчасово вільних фінансових ресурсів, що можуть перебувати у формі грошових засобів, цінних паперів, валютних та інших цінностей, різним фінансовим інститутам, які мають на це дозвіл, в коротко- або довгострокове користування з подальшою виплатою відсотків або інших надбавок. Виходячи із цього, можемо дати відповідь на

запитання відносно об'єкта на депозитному ринку. Об'єктом депозитного ринку є тимчасово вільні фінансові ресурси фізичних і юридичних осіб, представлені в різних формах.

Визначившись із об'єктом депозитного ринку, необхідно зрозуміти хто ж є його учасниками, тобто суб'єктами ринку. Система суб'єктів депозитного ринку включає в себе широкий спектр різних інституцій (рис. 1). Частина з них є економічними суб'єктами господарювання, а частина – депозитними і недепозитними інститутами. Під депозитними інститутами розуміються такі фінансові заклади (посередники), які приймають до себе депозити на зберігання і надають позики під відсоток [9]. В Україні до таких інститутів належать комерційні банки (універсальні і комерційні), ощадні банки, кредитні спілки і асоціації. До недепозитних інститутів належать страхові компанії, пенсійні фонди, лізингові компанії та різні інвестиційні інститути. Вони можуть залучати кошти клієнтів, але такі відносини не носитимуть депозитного характеру. Для цього їм необхідно розмістити свої ресурси в депозитних інститутах, які, у свою чергу, також можуть розмішувати вільні фінансові ресурси в інших депозитних інститутах.

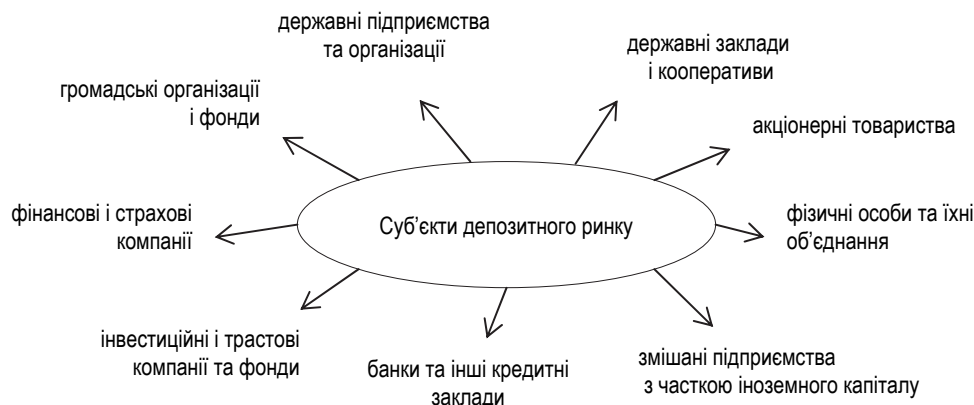

Рисунок 1 – Система суб'єктів депозитного ринку

Складено автором на основі [4]

Дослідження суб'єктно-об'єктної сторони депозитного ринку, а також його інституціональної структури є недостатніми для його визначення. Важливу роль відіграє також інструментарій, який обслуговує даний ринок. На сьогодні найбільш поширеними депозитними інструментами можна вважати:

- депозитні договори;
- депозитні сертифікати;
- ощадні сертифікати.

Основна відмінність між ними в тому, що депозитні договори не є цінними паперами, на відміну від сертифікатів, які можуть виступати в

ролі засобів платежу і перепродаватись на ринку цінних паперів. Крім того, в зарубіжній практиці сертифікати також відрізняються один від одного: депозитний сертифікат видається тільки юридичній особі, а ощадний – фізичній. В Україні дані види сертифікатів є тотожними.

Визначившись із об'єктом і суб'єктами, інструментами та інституціональною структурою депозитного ринку, сформулюємо його визначення. Депозитний ринок – це частина фінансового ринку, де відбувається встановлення взаємовідносин між суб'єктами господарювання, недепозитними і депозитними інститутами

з приводу розміщення і мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів на певних умовах з метою отримання додаткового доходу у вигляді нарахованих відсотків чи інших виплат.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що депозитний ринок є окремим ринком,

який є невід'ємною частиною у складі фінансового ринку в цілому. Це підтверджується специфікою операцій, які на ньому відбуваються та взаємодією між його суб'єктами з приводу залучення і подальшого розміщення тимчасово вільних фінансових ресурсів.

Список літератури

1. Банковский кодекс республики Беларусь № 441-3 от 25.10.2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pravo.by/world_of_law/text.asp?RN=НК0000441.
2. Васюренко О. В. Управління залученням ресурсів у комерційних банках / О. В. Васюренко // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 12–16.
3. Воронова Л. К. Банковско-финансово-правовой словарь-справочник / Л. К. Воронова. – К. : А. С. К., 1998. – 287 с.
4. Гавриленко В. В. Развитие депозитного рынка в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pk.napks.edu.ua/dept/fem/finance_and_credit/conference_7_2011.pdf#page=19.
5. Гражданский кодекс Российской Федерации от 01.01.1995. (ГК РФ) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.garant.ru/10164072/>.
6. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / С. В. Мочерний [та ін.]; за ред. С. В. Мочерного. – Л. : Світ, 2005 – 2006. – Т. 1. – 2005. – 616 с.
7. Зверева Е. В. Экономический словарь : учеб. пособие / Е. В. Зверева, Л. К. Шайкина. – Хабаровск : Изд-во ДВГУПС, 2009. – 139 с. : ил.
8. Котковський В. С. Банківські операції : навчальний посібник / В. С. Котковський, О. В. Неизвестна; Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Криворізький економічний інститут. – К. : Кондор, 2011. – 498 с.
9. Миллер Р. Л. Современные деньги и банковское дело / Р. Л. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз; [пер. с англ.]. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 856 с.
10. Міщенко В. І. Банківські операції : підручник / Н. Г. Слав'янська ; ред. В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2006. – 727 с. – (Вища освіта XXI століття).
11. О банках и банковской деятельности [Электронный ресурс] : закон Кыргызской Республики № 60 от 29.07.1997. – Режим доступа : http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/93657f004aeb729c856db5b94e6f4d75/Kg_Law_%2BBanks.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=93657f004aeb729c856db5b94e6f4d75.
12. О банках и банковской деятельности [Электронный ресурс] : закон Республики Узбекистан № 216-I от 25.04.1996. – Режим доступа : http://www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?act_id=12011.
13. Орлюк О. П. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха [та ін.]; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
14. Островская О. М. Банковское дело: Толковый словарь / О. М. Островская. – М. : Илиос АРВ, 2001. – 399 с.
15. Петрук О. М. Банківська справа : [навч. посіб.] / О. М. Петрук; за ред. д-ра екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
16. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [Електронний ресурс] : постанова НБУ № 516 від 03.12.2003. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03/>.
17. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України № 679-XIV від 20.05.1999. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
18. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] : закон України № 4452-VI від 23.02.2012. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
19. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках [Електронний ресурс] : постанова НБУ № 481 27.12.2007. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0048-08>.
20. Прозоров Ю. Ринок банківських депозитів як напрямок інвестування активів недержавних пенсійних фондів України : аналітичний огляд – Проект технічної допомоги Агенства США з міжнародного розвитку компанії ПАДКО “Впровадження пенсійної реформи в Україні”. – Київ, вересень, 2003. – 24 с.
21. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАНА : словник / ред. Девід В. Пірс. – 4-те вид. – К. : АртЕк, 2000. – 640 с.

Отримано 28.05.2014

Summary

In the order to determine the term of the deposit market as a separate segment of the financial market, the article has been allocated the main approaches to the definition of “deposit” and presents the author's vision in this category. It investigates such theoretical principles of the deposit market operation as objects and subjects of deposit relationships, institutional structure and market instruments that are traded on it.